Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi
Fascicula: Asistenţă Socială, Sociologie, Psihologie
Year-Book „Petre Andrei" University from Iasi
Fascicle: Social Work, Sociology, Psychology
ISSN: 2248-1079
Coverd in: CEEOL, Index Copernicus, Ideas, RePeC, Socionet, Econpapers

---

THE DYNAMIC OF RELIGIOUS AFFILIATION IN ROMANIA (1992- 2011)

[DINAMICA AFILIERII RELIGIOASE ÎN ROMÂNIA (1992-2011)]

Manuela GHEORGHE

Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenţă Socială, Sociologie, Psihologie, 2015, Tomul 15, Decembrie, pp: 193-203

Published by:
Lumen Publishing House
On behalf of:
„Petre Andrei" University from Iasi

The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011)

[Dinamica afilierii religioase în România (1992-2011)]

Manuela GHEORGHE[1]

Abstract

Compared to the most European Union secularized countries, Romania is still considered as a space with an increased religiosity level. What are the real opportunities to maintain this de facto situation, and, especially, what religious perspectives have we in this regard for our country in near future? Our hypothesis is that, despite this religious ascendance as previously mentioned, our society is no more protected against secularisation. This article is intending to bring for discussions some statistical data regarding religiosity of Romanian urban and rural population, through a very specific indicator, respectively, religious affiliation. This article is summing up few outcomes after statistical research on census conducted in Romania after 1990 and suggests the conclusion of a slight but continuous tendency of decreasing the membership number, reported to the highly majority of religious cults in Romania.

Keywords:

secularisation, religiosity, cult, religious afiliation, religious non-afiliation.

[1] Cercetător ştiinţific III, doctor în sociologie, Institutul de Sociologie, Academia Română, E-mail: manu_er2003@yahoo.fr.

Gheorghe, M. (2015). The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011) [Dinamica afilierii religioase in Romania (1992-2011)]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, Tomul 15, 193-203.

Scăderea nivelului afilierii religioase

Una dintre trăsăturile definitorii ale secularizării, aşa cum a fost aceasta definită de clasicii teoriilor secularizării, este aceea a scăderii nivelului afilierii religioase. Fenomenul credinţei fără apartenenţă (engl. *believing without belonging*) a fost analizat, pe larg, în Marea Britanie, ţară în care, după cel de-al Doilea Război Mondial, s-a înregistrat un proces continuu de dezafiliere religioasă. Astfel, conform unor sondaje recente, doar 14.4 % dintre englezii chestionaţi declarau că ar mai aparţine unei biserici creştine. În aceste condiţii, sociologi implicaţi în studierea acestor evoluţii, se întrebau*, in extremis,* dacă frecventarea bisericii ar mai face parte sau nu din comportamentul obişnuit al credincioşilor sau dacă nu a devenit, cumva, un comportament ieşit din comun sau chiar unul de tip deviant (Davie, 1996).

Evoluţiile diverse la care conduce fenomenul de secularizare pot fi identificate în interiorul unor societăţi şi culturi confesionale variate. Astfel, conform unei anchete asupra valorilor europenilor realizată în anul 1990, 59 % dintre europeni se autoestimau ca fiind religioşi, 29 % nereligioşi, 5 % atei şi 7 % indecişi, rezultat care sugera un grad destul de ridicat de secularizare (Stoetzel, 1983).

Aşadar, scăderea afiliererii religioase este un fenomen îngrijorător, cu care se confruntă, în prezent, tot mai multe ţări occidentale. În Franţa, de pildă, conform unei anchete europene asupra valorilor efectuată în anul 1999, numai 57 % dintre cetăţeni se mai declarau ca aparţinând unei religii, faţă de 62 % în anul 1990 (*cf.* www.csa-tmo.fr). Sensul ascendent al neafilierii religioase era reliefat şi de un sondaj ulterior, din 2003, în care, de exemplu, numai 33% dintre tinerii francezi, cu vârste între 18 şi 24 de ani, se mai autodefineau ca fiind creştini (*cf.* http://eurel.u-strasbg.fr). O anchetă mai recentă asupra apartenenţei religioase în Europa (din anul 2008), desfăşurată în 47 de state, reliefa că aproape un sfert dintre cei chestionaţi (23.6 %) îşi declinau vreo afiliere religioasă (Tabelul 1).

Tabelul 1 Aparţineţi vreunei confesiuni religioase ?
(procente din răspunsurile valide)

Răspuns	**%**
Da	76.4
Nu	23.6
Total	100.0

Sursa: Ancheta EVS 2008. Tabel adaptat după http://www.eurel.info

Gheorghe, M. (2015). The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011) [Dinamica afilierii religioase in Romania (1992-2011)]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, Tomul 15, 193-203.

Conform anchetei din anul 2008, la care ne-am referit, cea mai răspândită religie la nivel european este romano-catolicismul (36.7 %), urmat îndeaproape de religia ortodoxă (30.6 %), aceasta în condiţiile în care au fost incluse în anchetă şi ţări cu o numeroasă populaţie ortodoxă, precum Bielorusia, Georgia, Macedonia, Moldova, Ucraina, ţări neintegrate în Uniunea Europeană, dar care aspiră să se integreze. La nivel european, religia musulmană cumula o pondere procentuală de 15 %, o pondere cu certitudine surprinzătoare şi problematică pentru acest spaţiu, definit tradiţional ca fiind unul iudeo-creştin. Precizăm că, în ancheta respectivă, au fost incluse şi ţări, precum Azerbaijan, Kosovo sau Turcia. Aceste ţări sunt situate în afara Uniunii Europene (Tabelul 2).

Tabelul 2 Cărei confesiuni religioase îi aparţineţi ?
(procente din răspunsurile valide)

Confesiune religioasă	**%**
Romano-catolică	36.7
Protestantă	14.5
Biserica Liberă-Non conformistă, Evanghelică	0.6
Mozaică	0.2
Musulmană	15.0
Hindusă	0.1
Budistă	0.1
Ortodoxă	30.6
Alta	2.3
Total	100

Sursa: Ancheta EVS 2008, tabel adaptat după http://www.eurel.info

Analizele realizate la nivel european au evidenţiat, de asemenea, diferenţe semnificative în ceea ce priveşte nivelul afilierii religioase, inclusiv în interiorul unor ţări predominant catolice, protestante sau ortodoxe. S-a consemnat un nivel al afilierii religioase mai scăzut în cazul ţărilor predominant protestante şi mai ridicat în cazul ţărilor catolice şi ortodoxe (Bulgaria, Grecia, România). Totuşi, aprecierile asupra realităţilor religioase europene necesită multiple nuanţări, dacă ne referim, de pildă, la ateismul pronunţat al cehilor şi la declinul dramatic al catolicismului în această ţară. Acest imperativ trebuie aplicat şi în cazul ţărilor din fostul bloc comunist, care, în prezent, fac parte din Uniunea Europeană. Secularizarea pare să fi avut efecte mai reduse în cazul unor ţări catolice foste comuniste care, susţinute de Vatican, au reuşit să opună o rezistenţă mai mare opresiunii ateiste (Bisericile Catolice poloneză şi lituaniană).

Gheorghe, M. (2015). The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011) [Dinamica afilierii religioase in Romania (1992-2011)]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, Tomul 15, 193-203.

Dinamica afilierii religioase în mediul rural şi urban între anii 1992 şi 2011

Religiozitatea reprezintă un fenomen complex care vizează ansamblul modalităţilor prin care indivizii umani se raportează la religie şi o fac parte din viaţa lor. Acest fenomen este compus din două dimensiuni majore: credinţa şi practica religioasă. În concordanţă cu unele opţiuni teoretice marcante ale literaturii socio-religioase, în cazul de faţă, am inclus în categoria formelor de manifestare exterioară a religiozităţii (practica religioasă) şi afilierea religioasă, un indicator (mai slab) al apartenenţei unui individ la un anumit grup religios.

Afilierea religioasă este un indicator care corelează cu variabile multiple, precum: nivelul de instruire, rezidenţa, vârsta, etnia, atitudinile politice, apartenenţa de gen, venitul etc. Conform teoriilor general vehiculate şi simplificând, putem afirma că, în cazul persoanelor rezidente în mediul urban, de gen masculin, cu studii superioare şi active profesional, se poate identifica un nivel mai scăzut al religiozităţii, respectiv al afilierii religioase (Goodmann, 1992).

Tabloul religios european prezentat mai sus a evidenţiat, dincolo de un dinamism cert, o anumită stabilitate confesională, cu preponderenţă în cazul marilor confesiuni tradiţionale (catolicism, protestantism, ortodoxie), caz în care mecanismul menţinerii modelului religios moştenit de la unul sau de la ambii părinţi funcţionează mai eficient. Înclusiv în ceea ce priveşte cazul concret al României, atunci când se abordează problematica secularizării, se insinuează o serie întreagă de întrebări legitime, de al căror răspuns depinde, într-o anumită măsură, decelarea viitoarelor tendinţe. Care sunt variaţiile afilierii religioase a populaţiei în intervalul de timp evaluat ? Există o continuitate în declararea afilierii religioase a populaţiei intervievate ? Câte persoane şi-au schimbat adeziunea religioasă ? În cazul de faţă, variaţia valorilor afilierii religioase a fost analizată în cadrul unor culte reprezentative: Biserica Ortodoxă Română (biserică majoritară), Biserica Romano-Catolică, Biserica Reformată (cultul cu cei mai mulţi credincioşi din rândul cultelor protestante) şi cultul penticostal, respectiv cultul neo-protestant care a avut o evoluţie numerică aparte în raport cu celelalte culte neo-protestante şi nu numai.

Ipoteza a fost aceea a scăderii lente, dar continue, a nivelului afilierii religioase, evoluţie complementară creşterii nivelului neafilierii religioase, ambele indicii semnificative ale secularizării. A doua ipoteză a fost aceea că, în mediul rural, spre deosebire de cel urban, ponderea persoanelor care îşi afimă o apartenenţă religioasă anume este mai ridicată,

Gheorghe, M. (2015). The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011) [Dinamica afilierii religioase in Romania (1992-2011)]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, Tomul 15, 193-203.

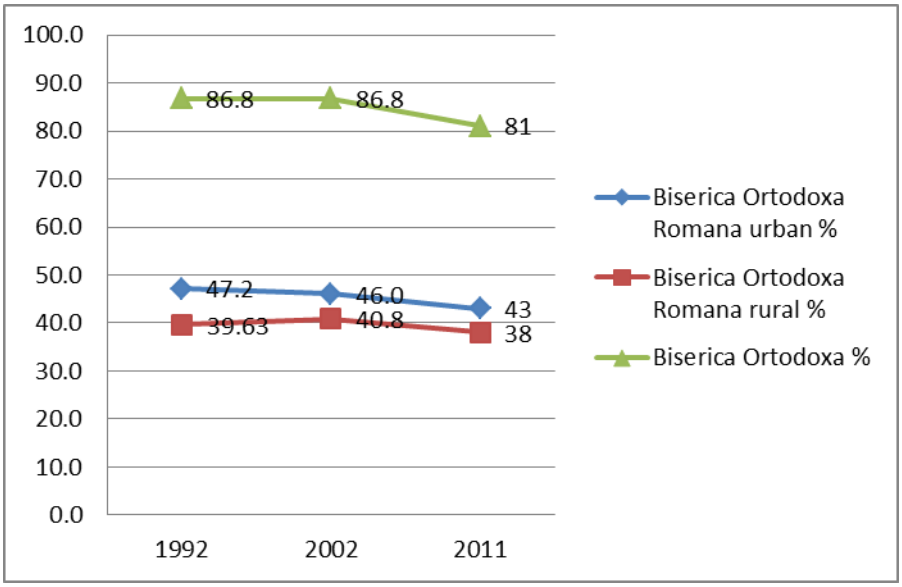
în acord, de altfel, cu presupoziţa conform căreia rezidenţa în mediul rural ar corespunde unei religiozităţi mai ridicate şi unui nivel de afiliere religioasă superioară. „Oraşul, spaţiu liber de constrângerile comunităţii locale şi deschis contactului cu alte culturi şi religii, având o populaţie mai educată şi implicată predominant în industrie şi servicii, se dovedeşte a fi mai puţin religios decât satul." (Voicu, 2007, p. 118). Aşa cum am specificat mai sus, demersul a fost unul comparativ şi a vizat stabilirea evoluţiei în timp a nivelului afilierii în cadrul Bisericii Ortodoxe Române şi al altor câtorva culte reprezentative: romano-catolic, reformat, penticostal.

Indicatorul utilizat pentru a ilustra nivelul şi variaţiile religiozităţii în mediul urban şi rural, în perioada 1992-2011, a fost, aşadar, acela al afilierii religioase. Datele statistice exploatate acoperă o perioadă lungă de timp (19 ani), şi au fost extrase din cele trei recensăminte succesive organizate şi realizate de Institutul Naţional de Statistică în 1992, 2002 şi 2011. Primul dintre acestea, cel din anul 1992, avea să fie, de altfel, primul recensământ proiectat şi desfăşurat fără ingerinţa factorilor politici de după al Doilea Război Mondial (Alexandrescu, 2007) şi, totodată, primul de după recensământul din anul 1930 (coordonat de Dimitrie Gusti), care a inclus şi întrebări privitoare la confesiunea religioasă. În prezent, toate aceste trei recensăminte „libere" furnizează specialiştilor români din diverse domenii o bază de date statistice impresionantă dar, din păcate, încă insuficient cercetată. Sub aspect religios, pe parcursul tuturor celor trei recensăminte, populaţia s-a identificat ca aparţinând unei confesiuni religioase, în marea majoritate celei ortodocse. În contextul noilor realităţi politice de după 1990, în care cultele religioase din România îşi desfăşoară activităţile specifice în deplină libertate şi totală autonomie faţă de stat, creşterea numărului de culte, reprezintă în sine un indiciu al democratizării societăţii şi a pluralizării religioase. Astfel, la nivelul anului 1999, în România, erau recunoscute oficial 15 culte religioase şi nu mai puţin de 700 de asociaţii şi fundaţii religioase independente sau care funcţionau în cadrul diferitelor culte (*cf.* Anghelescu şi Ioniţă, 1999). Ulterior, numărul cultelor recunoscute avea să crească la 18, prin dobândirea calităţii de cult a Organizaţiei Martorii lui Iehova şi a Bisericii Evanghelice Române (Lemeni, Frunză şi Ioniţă, 2005). Sunt evoluţii noi ar putea sugera, si la nivelul ţării noastre, indiciile unor schimbări viitoare majore în sfera religioasă, precum intrarea, pas cu pas, în logica nouă a concurenţei pe „piaţa bunurilor religioase", în care marile religii tradiţionale sunt puse în faţa unor provocări noi şi fără precedent (Berger şi Luckmann, 1967).

Gheorghe, M. (2015). The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011) [Dinamica afilierii religioase in Romania (1992-2011)]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, Tomul 15, 193-203.

Cazul Bisericii Ortodoxe Române

Biserica Ortodoxă Română, ca biserica majoritară a românilor, a înregistrat o scădere a numărului de credincioşi, fapt nu fără semnificaţie, mai ales când exprimăm această pierdere în cifre absolute: de la 19802389 (86.8 %) credincioşi în anul 1992 la 18817975 (86.7 %) în 2002, respectiv 16307004 (81.0 %) credincioşi în anul 2011. Fiind religie majoritară, dispunerea ponderii ortodocşilor în rural şi urban este similară cu modul în care este repartizată populaţia totală în cele două medii de rezidenţă (Figura 1).

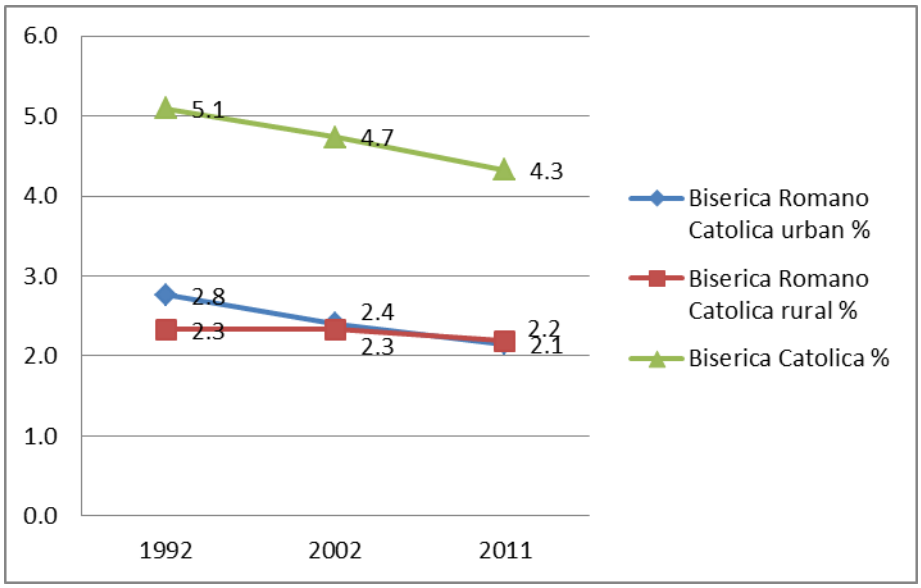
Sursa: INS, recensămintele realizate în 1992, 2002, 2011

Figura 1 Afilierea religioasă în cadrul Bisericii Ortodoxe Române (total, urban, rural)

Cazul Bisericii Romano-Catolice

Aceeaşi evoluţie descendentă a numărului de aparţinători se remarcă şi în cazul Bisericii Romano-Catolice: 1161942 (5.1 %) în anul 1992, 1026429 (4.7 %) în anul 2002, 870774 (4.3 %) în anul 2011. Se poate constata, totodată, o apropiere progresivă a ponderii afiliaţilor din rural şi urban, mai ales în intervalul 2002-2011 (Figura 2).

Gheorghe, M. (2015). The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011) [Dinamica afilierii religioase in Romania (1992-2011)]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, Tomul 15, 193-203.

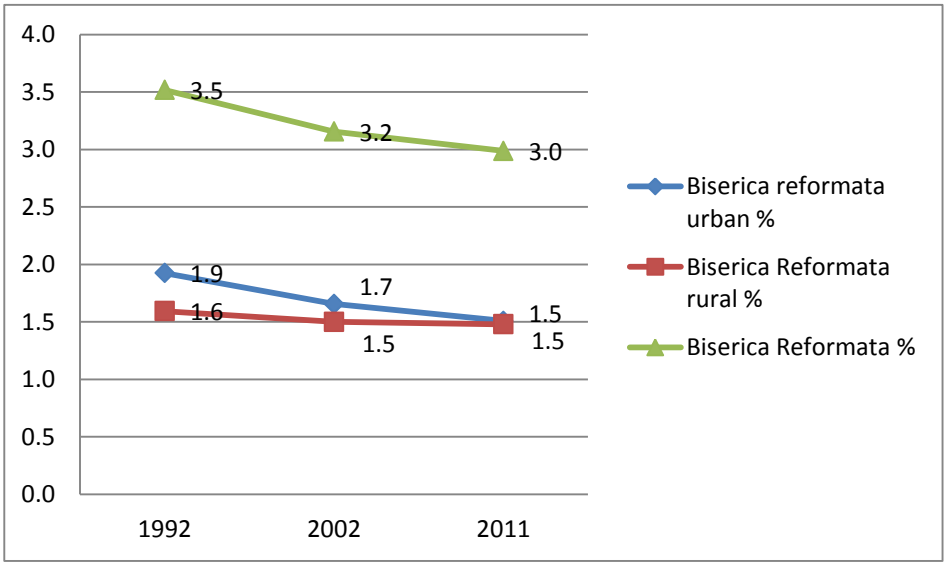
Sursa: INS, recensămintele realizate în 1992, 2002, 2011

Figura 2 Afilierea religioasă în cadrul Bisericii Romano-Catolice (total, urban, rural)

Cazul Bisericii Reformate

În acelaşi trend de scădere continuă a numărului de aparteneţi se înscrie şi Biserica Reformată, aceasta pierzând cam o sută de mii de credincioşi, de la un recensământ la altul: 802454 (4.0 %) în anul 1992, 701077 (3.5 %) în anul 2002, 600932 (3.0 %) în anul 2011. În cazul acestui cult, apropierea progresivă dintre rural şi urban în privinţa ponderii afilierii, se exprimă cifric prin valori identice ale ponderilor procentuale în anul 2011 (1.5 %) (Figura 3).

Gheorghe, M. (2015). The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011) [Dinamica afilierii religioase in Romania (1992-2011)]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, Tomul 15, 193-203.

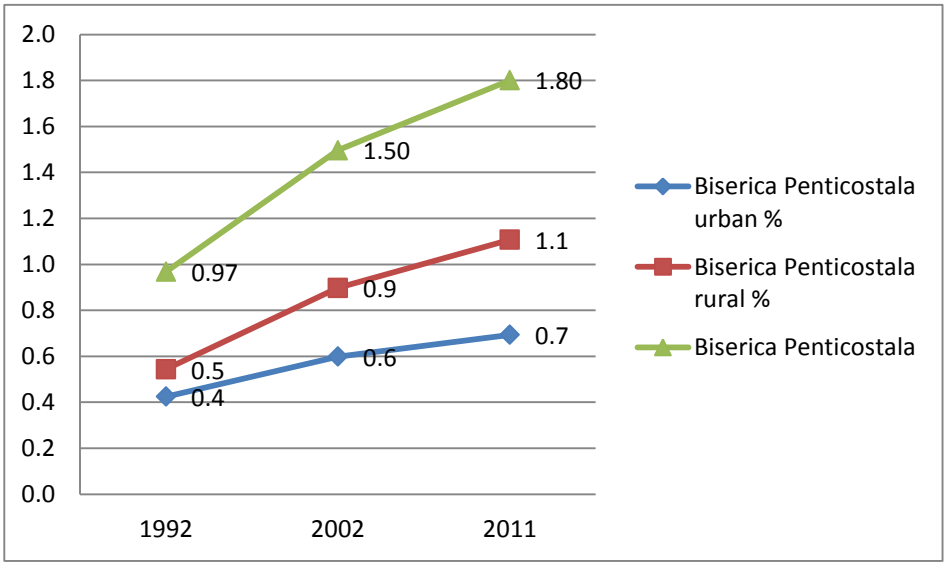
Sursa: INS, recensămintele realizate în 1992, 2002, 2011

Figura 3 Afilierea religioasă în cadrul Bisericii Reformate (total, urban, rural)

Cazul Cultului Penticostal

Cu 220824 de credincioşi declaraţi în anul 1922 (0.97 %), cu 324462 credincioşi declaraţi în anul 2002 (adică 1.5 % din totalul populaţiei) şi cu 362314 de credincioşi în anul 2011 (1.8 %), Cultul Penticostal este singurul care a crescut numeric, nu numai prin comparaţie cu celelalte culte neoprotestante (Cultul Baptist, Cultul Adventist de Ziua a Şaptea, Biserica Evanghelică Română, Cultul Creştin după Evanghelie) dar şi prin raportare la întreg spectrul confesional. În privinţa distribuţiei în cele două medii de rezidenţă a aparţinătorilor acestui cult, se constată o preponderenţă a penticostalilor în mediul rural, cât şi o accentuare progresivă a acestei caracteristici, disproporţia ajungând să fie în 2011 de 0.7 % în mediul urban şi 1.1 % în cel rural (Figura 4).

Gheorghe, M. (2015). The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011) [Dinamica afilierii religioase in Romania (1992-2011)]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, Tomul 15, 193-203.

Sursa: INS, recensămintele realizate în 1992, 2002, 2011

Figura 4 Afilierea religioasă în cadrul Cultului Penticostal (total, rural, urban)

Concluzii

Datele referitoare la afilierea religioasă între anii 1992 şi 2011 au indicat două tendinţe. În primul rând, s-a constatat o scădere lentă, dar progresivă, a afilierii religioase, la nivelul tuturor cultelor (cu o singură excepţie), o scădere ce s-a accentuat în perioada 2002-2011. Referitor la variaţia indicatorului apartenenţă religioasă - mediu de rezidenţă, graficele pe care le-am prezentat în această lucrare conduc la concluzia că, în primii zece ani de democraţie, adică între 1992 şi 2002, diferenţele dintre sat şi oraş erau mai mici, acestea urmând să se accentueze în acelaşi interval de timp (2002 şi 2011), când diferenţele între ponderile procentuale s-au diminuat progresiv.

În cazul României, ţară majoritar ortodoxă, ortodoxia reprezintă, în continuare, elementul esenţial de definire identitară şi o sursă fundamentală a specificităţii noastre ca neam. Avansul secularizării şi al globalizării provoacă serioase temeri şi îngrijorări provenite cu precădere dinspre Biserică şi dinspre teologii ortodocşi, aceştia venind, în replică, cu oferta unui creştinism actual, integral, încărcat cu o profundă dimensiune socială, în care schimbarea şi înnoirea societăţii trebuie să aibe un ecou şi

Gheorghe, M. (2015). The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011) [Dinamica afilierii religioase in Romania (1992-2011)]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, Tomul 15, 193-203.

în planul mai profund al interiorităţii umane (Popescu, 1998). Datele statistice la care ne-am referit ne îndrumă, aşadar, înspre afirmarea ideii că societatea românească nu a rămas intactă în faţa tendinţelor secularizante şi globalizante, a liberei circulaţii a bunurilor materiale şi simbolice, chiar dacă aceasta, conform unor statistici europene recente, se situează printre ţările cu cel mai scăzut nivel al neafilierii religioase şi, deci, al secularizării. (Voicu, 2007). Accentuarea pluralismului, diversificarea confesională, individualizarea religioasă, neafilierea progresivă indică unele schimbări obiective, chiar dacă minore deocamdată, atât la nivelul structurii câmpului confesional, cât şi la nivelul mai profund al religiozităţii. Aceste schimbări afectează, deopotrivă, urbanul şi ruralul românesc, în sensul atenuării diferenţelor dintre acestea, inclusiv sub aspect religios.

Bibliografie:

Alexandrescu, I. (2007). *Recensămintele României. Mică Enciclopedie*. Bucureşti: Editura Meronia.

Anghelescu, G. F., Ioniţă, Şt. (1999). *Viaţa religioasă din România: studiu documentar*. Bucureşti: Editura Paideia.

Berger, P., Luckmann, T. (1967). Aspects sociologiques du pluralisme religieuses. *Archives de Sociologie de Religions*, 23 (1), 117-127.

Davie, G. (1996). Contrastes dans l'héritage religieux de l'Europe. În G. Davie, D. Hervieu-Léger (Sous la direction de), *Identités religieuses en Europe* (pp. 43-62). Paris: La Découverte.

Goodmann, N. (1992). *Introducere în sociologie* (trad.). Bucureşti: Editura Lider.

Institutul Naţional de Statistică (2011). *Recensământul populaţiei şi al locuinţelor* (Vol. 2). Bucureşti: INS.

Institutul Naţional de Statistică (2002). *Recensământul populaţiei şi al locuinţelor* (Vol. 1). Bucureşti: INS.

Institutul Naţional de Statistică (1992). *Recensământul populaţiei şi al locuinţelor* (Vol. 1). Bucureşti: INS.

Lemeni, A., Frunză, F., Ioniţă, Şt. (2005). *Viaţa religioasă din România: studiu documentar* (Ediţia a II-a). Bucureşti: Editura Bizantină.

Popescu, D. (1998). *Hristos-Biserică-Societate*. Bucureşti: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

Stoetzel, J., (1983). *Les valeurs du témps modernes. Une enquêtte européene.* Paris: Presses Universitaires de France

Voicu, M. (2007). *România religioasă. Pe valul European sau în urma lui ?* Iaşi: Institutul European.

Gheorghe, M. (2015). The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011) [Dinamica afilierii religioase in Romania (1992-2011)]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, Tomul 15, 193-203.

Referinţe electronice:

http://www.eurel.info
http://eurel.u-strasbg.fr
www.csa-tmo.fr

Gheorghe, M. (2015). The Dynamic of Religious Affiliation in Romania (1992- 2011) [Dinamica afilierii religioase in Romania (1992-2011)]. Anuarul Universitatii „Petre Andrei" din Iasi, Fascicula: Asistenta Sociala, Sociologie, Psihologie, Tomul 15, 193-203.